MOSTRA CULTURAL

Mediterrània, una meditació

Uri Costak

Il·lustració de Carole Hénaff

Que siguin moltes les matinades d'estiu
que, amb quina delectança, amb quina joia!
entraràs en un port que els teus ulls ignoraven;

Ítaca, de Konstantinos P. Kavafis
Versió de Carles Riba

(1)

— Jan Martin, què en penses tu, del viatge que vam fer?
— Què vols dir?
— Com el vas viure? Què recordes?
— Tenies por de perdre la bossa amb el material fotogràfic, que ens robessin la càmera, l'ordinador…
— Hi ha coses que no vam explicar. Ho podríem explicar ara.
— És veritat. Però no hi ha res morbós. No hi ha sexe, no hi ha morts… Tot va sortir bé.
— Però nosaltres vam canviar, no et sembla? Jo, almenys, segur que vaig canviar. Creus que n'hi ha prou, amb això, per demanar a algú que llegeixi aquesta història?
— Potser la pregunta que t'has de fer, en realitat, és si n'hi ha prou amb això per voler-la escriure.

***

El pare té un gran atles, editat per l'Enciclopèdia Britànica; noms en anglès, tot en anglès, on el noi es perd sovint en un somieig delicat imaginant aquells països als quals vol viatjar. Un món ple d'aventures. Aventures infantils, però. No hi ha dones, encara; tampoc l'alcohol. Sobre un dels mapes de l'atles, resseguit amb llapis, hi ha deixat la marca d'un viatge que recorre tota la costa mediterrània; uneix amb unes línies fines i rectes (després de més de 30 anys encara es veuen) diferents ciutats, punts estratègics, llocs on descansar. De Barcelona, el traç s'allarga cap a Marsella i connecta les ciutats de Gènova, Roma, Nàpols, Bari, Atenes, Esmirna… i segueix, com les agulles del rellotge, de nou fins a Barcelona; on viu, on imagina que l'esperen.

¿Quan el va pensar per primera vegada, aquest viatge? Recorda que era un marrec, això segur; però ¿era ell qui el va somiar? ¿No li va explicar ningú? ¿I per què la Mediterrània? Ell és un noi seduït per la branca alemanya de la família. Li agraden els *Ferrero Rocher* que li porta l'omi Renate per Nadal; seure al costat de l'onkel Manuel dins del seu Mercedes; explicar a classe que ell és "mig alemany" i, tot seguit, fer broma amb el seu segon cognom o maldir les quatre paraules que el fan diferent a la resta. *Wundebar*, *Weihnachten*, *arschloch*, *bis bald*…

Potser –ha de ser això, segur– és Fornells, Menorca. Des que neix fins que els seu pares se separen, als dotze anys, hi va cada estiu, un mes com a mínim. Allí aprèn a anar sol, si se'n pot dir anar sol quan sempre que tornes a casa hi ha un plat a taula, una carícia, una dutxa calenta; aprèn a estimar el més dèbils, a la colla hi ha un fill discapacitat, en Felip, que és una alegria per a tots; perd la por a tocar el sexe d'una noia, feréstega i de rinxols negres; i sobretot veu als seus pares i als amics del seus pares i l'alegria que desprenen les seves nits de converses, vi i guitarres fins a la matinada i els seus dies de barca i de nens i de platges, Ferragut o Binimel·là (la gran de les petites) quan bufa sud i Santo Tomàs quan hi ha tramuntana. Tot sembla tan natural i en el fons és tan privilegiat.

Fornells –ho ha entès ara, fa poc, mentre el món parava i ell tenia una nova oportunitat de furgar dins la seva ombra– és allò que enyora i que sempre busca en tot. En les feines, en el amics, en la família, en les parelles… necessita molt, molt, que alberguin aquesta espurna de Fornells (aquesta espurna de felicitat) dins seu. Per aquesta raó, i no ho explica pas satisfet, més aviat alleugerit, el que és més a prop de Fornells és a allò a què s'acaba acostant, i tot allò que se n'allunya és del què fuig, irremeiablement.

Ara, quinze anys més tard d'aquell viatge, trenta cinc anys més tard del primer traç, quan seu davant de l'ordinador per escriure un text per a la revista IDEES, es pregunta: ¿com és que aquell vailet de dotze anys va imaginar una volta com aquesta? No en coneix literatura, tampoc pel·lícules. Ben bé, no deu ser més que un joc infantil, una ocurrència. Tanmateix, anys més tard, pensa que, en el fons, si aixequem el cap de sobre el mapa i visualitzem la mar com un centre, si l'imaginem objecte, volum i forma, o cos, carn, ànima i esperit, una volta també esdevé una llarga circumval·lació i, per tant, el viatge podria considerar-se, alhora, d'alguna manera, una llarga meditació. Una llarga meditació sobre la mediterrània.

***

A mesura que passen els anys, aquell somni, a diferència d'altres somnis que es van diluint o que van perdent la força, va sedimentant, com l'argila de la llera dels rius, dia rere dia, dins del seu corrent més íntim. I a mesura que viu, que llegeix, que viatja, més forta esdevé la crida. Perquè és així, o ara ho vol veure així: estem parlant d'una crida. I una crida és com un enamorament: quan t'atrapa de veritat ja no te la pots treure mai més de sobre.

Ha de reconèixer, però, que a vegades no està segur si el jove amb el que ara dialoga volia portar aquesta gran petjada dins seu o, en realitat, l'únic que desitjava era penjar-se una medalla. Una línia fina, sense dubte, permeable. Amb tot, és evident que un viatge d'aquestes dimensions, tan provocador, alhora (per tant, cal incloure-hi el desig d'aventura), no el pot passar lliscant, així, com si res. D'alguna o altra manera exigeix profunditat.

I ara, ell, que es coneix una mica més, que es dona explicacions per tot, suposa que sí, que el que vol aquell jove és que una història com aquesta formi part de totes aquelles coses que creu que ha de viure, si vol tenir una vida que hagi valgut la pena, una vida que es pugui repetir milions de vegades i segueixi valent la pena. Perquè, en realitat, d'això es tracta, ho té clar: seria indigne no tornar el que, sense cap raó aparent, se li ha entregat abans de començar i sense fiança.

Així que dia rere dia, any rere any, es lleva net, disposat, àvid d'aventures, d'experiències:
Han de deixar-lo, per exemple, completament enamorat, i ho van fer quan tenia 16 anys. I recorda com li queien les llàgrimes dins la sopa que li havia preparat la mare i com es menjava així, diluïdes en la sopa, les seves pròpies llàgrimes. I com, amb aquell gest intuïtiu tan inesperat, allí mateix, es va acabar el patiment…
ha de treballar amb els millors i aprendre'n el que pugui, i així ho ha fet, fins ara, a la ràdio (amb el Manel, l'Anna, la Gemma i el Jordi), a la premsa i a la comunicació (amb el Xavi, l'Eugeni o el seu pare), a la publicitat (amb el Josep Maria, el Jordi, el Pipo)…
també ha de fer les feines que ningú vol fer i aprendre'n el que pugui, és clar, i ha repartit pizzes amb moto, d'adolescent; i, encara que per molt poc temps, també sap el que és netejar els lavabos dels altres…
ha d'estar en un punt culminant i perdre-ho tot, i així li va passar amb trenta anys (feina, casa i parella en un sol mes). I adonar-se'n, o entendre, que allò, en realitat, també era guanyar-ho tot, de nou, encara que en aquell moment semblés impossible de creure…
ha de tornar a casa els pares, per un temps, derrotat, anys després d'haver tancat la porta per primera vegada…
extraviar els amics, trobar-ne d'altres…
llepar el sexe d'algú del mateix sexe (no li va agradar) i fer l'amor amb dones meravelloses (cadascuna a la seva manera)…
casar-se, sí, casar-se, almenys una vegada, fins al moll de l'os, encara que només sigui per poc temps, perquè quan es tracta de la dona més bonica del món sempre és poc temps. I tenir-la entre els braços i que s'adormi. I sentir-la feliç sobre seu, agraït…
i també l'han d'enganyar, i ha d'enganyar, i ha de barallar-se i guanyar, i barallar-se (contra cinc, o contra un, només) i perdre…
arribar a casa de matinada sense saber com hi ha arribat…
i també allò d'escriure un llibre…

i allò de plantar un arbre…
i allò del fill…
el millor és el fill.

Vol fer tantes coses, encara… i entre totes aquestes, també, i malgrat que poden semblar menys importants que les que acaben d'aparèixer en les línies anteriors; en aquell moment, quan en té poc més de trenta, abans del viatge, també, i molt, de forma profunda, molt profunda:

vol veure amb els seus propis ulls la mar mediterrània des d'Alexandria, caminar per l'Albània de Kadaré, per l'Israel d'Oz, per l'Egipte de Mahfuz… trepitjar, de nou, Troia; creuar, de nou, també, la porta de Damasc, l'Acròpolis, perdre's per la medina de Fes, per la kasbah d'Alger, descobrir Leptis Magna, deixar-se escolar entre els dits l'arena dels primers deserts que va conquistar Alexandre… Plantar-se davant del Pantheon, a Roma, i dir, per dins, però en veu alta:

Sí, som de la mateixa família,
hem begut de la mateixa aigua i
ens hem banyat al mateix mar.

Ho hem tingut tot, no ho hem sabut veure.
Salveu-nos, oh Déus, de nosaltres mateixos.

***

I. Caminar per Nàpols, per El Caire. Sentir la dansa, el caos, l'ordre; l'ordre dins del caos. I fluir. Fluir d'aquí cap allà i d'allà cap aquí. Com a casa. Com un nen.

II. Menjar unes gambes a un port d'un petit poble d'Algèria, i mentre separes el cap del cos, el xucles i peles després l'animaló per menjar-te'l, pensar que aquest simple gest ens podria unir a tots. Caps plens de cadmi. Panxes plenes de cadmi. Femtes plenes de cadmi.

III. Entrar al vibrant mercat central de Trípoli, a Líbia, i tenir la sensació que hem tornat a un temps on els tractes es fan encaixant la mà i són per sempre; i trobar-se en el lloc, el moment i, fins i tot, el país perfectes.

IV. Recordar els estudiants siris amb els quals parlem, en el viatge d'Alep a Latakia, i pensar que si han sobreviscut avui tindran uns 35 anys. Potser son matemàtics, com volien; potser han mort en algun atemptat d'Estat islàmic, ofegats durant el seu èxode pel mediterrani o potser s'han embrutat les mans en nom del president… Quin desastre, no en tenim ni idea.

V. Gravar sobre un pedra, si cal, tenir sempre present, que millor viure com un humil pagès treballant en un pobre tros de l'antiga Tessàlia, que morir jove, curull de glòria i fama, fent la guerra d'un altre a Troia.

VI. Imaginar una paideia pels fills: caminar ràpid dos dies a la setmana per Collserola, llegir Cervantes, algun poema de Kavafis o de Foix, pensar en com és el món, ja sigui a la manera de Sòcrates o de Rumi, tant se val, pensar-lo… Educar el gust, la mel i el vi, la música, aprendre junts geometria. I tot i l'exigència, ser conscient que no hi ha més encàrrec que el que té un ocell, que no és poc: s'ha d'ensenyar els fills a volar.

VII. Dir bon dia, miremengjes, bongu, inidēti āderiki, bokir tow, dobro jutro, sabah alkhyr, günaydin, buongiorno, kaliméra… i fer evident que tot i tenir la mateixa fesomia –podríem passar els uns pels altres– no ens entenem, no parlem el mateix idioma. Un somriure, sí; trencar una nou, prendre un cafè, oferir un got d'aigua, també. Però tenim més possibilitats de ser bons amants que de formar parella.

VIII. Llegir, dels geòlegs, que així com fa milions d'anys d'un pedregar va sorgir, mil·límetre a mil·límetre, la mediterrània, ara, mil·límetre a mil·límetre, es torna a tancar i d'aquí a milions d'anys tornarà a ser un pedregar. Les platges on es banyaven Cleòpatra i Marc Antoni, els ports que van acollir els jueus en la seva diàspora, la badia de Fornells i la seva illa de les sargantanes…

IX. Seguir pensant, per sobre les meves pròpies misèries i grandeses, per sobre les misèries i grandeses del món, també, que passi el que passi s'ha de defensar una mediterrània a la manera de Jean-Claude Izzo, on un home o una dona qualsevol pugui arribar a un port qualsevol i "només posar un peu a terra pugui dir: És aquí. Aquí és casa meva".

X. I malgrat tot, sentir que parlem del millor lloc del món on estendre la roba.

***

Barcelona, Figueres, Avinyó, Arles, Marsella, Niça, Mònaco, Gènova, Roma, Nàpols, Venècia, Trieste, Piran, Split, Neum, Dubrovnik, Podgorica, Tirana, Durrës, Patres, Atenes, Salònica, Istanbul, Çanakkale, Esmirna, Bodrum, Iskenderun, Antioquia, Alep, Latakia, Damasc, Beirut, Sidó, Amman, Jerusalem, Tel-Aviv, Àqaba, El Caire, Alexandria, Marsa Matruh, Bengasi, Trípoli, Gabès, Tunis, Annaba, Alger, Orà, Fes, Alhucemas, Tetuan, Algeciras, Málaga, València i, de nou, Barcelona.

***

Uns mesos abans de sortir dona veus, ho comença a explicar, però no coneix ningú que hagi fet abans un viatge com aquest. Fragments, sí; però la volta sencera ningú. Amics i també coneguts hi diuen la seva. Li passen el número de telèfon d'un periodista del Líban, el d'un xofer d'Alger, l'adreça d'un bon restaurant a Roma… però poc més. Ningú del seu cercle més proper sap per on és millor creuar la frontera entre Montenegro i Albània, com aconseguir un visat per entrar a la Líbia de Gadafi, el pas per on els israelians tenen la gentilesa de no segellar-te el passaport…

La ruta segueix la tesi de l'historiador Ferdinand Braudel; el mediterrani és molt més que el clima, la geologia o el relleu, explica el mestre: deu la seva fràgil unitat a un xarxa de

ciutats precoçment constituïda i notòriament tenaç. Anant massa ràpid, en transports públics, taxis, autobusos, trens…. i a una mitjana de tres dies a cada parada, es triga gairebé quatre mesos a fer la volta. Quatre mesos en dansa per una de les zones del planeta amb més conflictes i guerres latents de tota la història. El "laboratori del món", l'han anomenat els experts.

Fa 15 anys de tot allò. Encara no existia Twitter, ni Instagram; Facebook feia pocs mesos que s'havia posat en marxa. Tampoc no havia aparegut Trump en la seva versió més grotesca, i quan deies *primavera àrab* els únics protagonistes eren Israel i els palestins. Leonard Cohen encara era viu, també, i recitava les seves belles cançons per a tots nosaltres.

Les coses van d'aquesta manera. Ell ho sap. Passen les dones i els homes, també passaran les pandèmies i els temps obscurs que les seguiran, i tot i així espera, té la íntima i senzilla esperança que, almenys, a la mediterrània, no hi hagi nit sense que algú pugui gaudir, sota un cel d'estels fixos, dins del jardí d'una nova taverna, d'una bonica conversa, un meravellós somriure o la reparadora companyia d'un gran amor.

***

Abans de marxar, també cal dir-ho, hi ha la companya, una parella recent, de fet; just de fa un any.
N'està completament enamorat i ella ha promès esperar-lo.
¿Hauria marxat sense aquesta promesa? es pregunta ara, mentre escriu, quinze anys després.
Probablement, sí. És cert.
Però encara que avui visquem un temps de deconstrucció de l'amor romàntic, no subestimem, si us plau, la força d'una promesa. Ell, per sort, no és tan carallot com per fer-se l'orni i en el moment que tocava no la subestima; perquè és gràcies, precisament, al gest d'ella, que ell es creu invencible. I per aquest viatge, com per a tots els viatges, d'alguna o altra manera, es necessita algú (una mica) invencible.

Uri Costak
Uri Costak es dedica, des de fa 30 anys, a la creació de continguts. Ha estat guionista de ràdio al programa La Ventana de Cadena Ser, reporter al diari La Vanguardia, director creatiu a diferents agències de publicitat, professor del Màster de Gestió Creativa de la Marca (UPF-BSM), entre moltes d'altres ocupacions. El 2019 va publicar la seva primera novel·la, *L'estilita* (Amsterdam), *El estilita* (Ed. Destino), *Stillit* (Geopoetika). En la seva vessant més artística, també ha iniciat una col·laboració amb la Col·lecció Civit Art amb la creació de tres obres (gràfica, escultura i instal·lació) que exploren les contradiccions del món contemporani. L'any 2005, coincidint amb l'Any Europeu de la Mediterrània i els 10 anys de l'inici del Procés de Barcelona, va realitzar la volta a la mediterrània, resseguint tota la seva costa, de Barcelona a Barcelona, juntament amb el seu germà Jan Martin.